

مقدمه

اهمیت لزوم دسترسی به داده‌های هیدرولوژیکی در حل مسائل آبی بر کسی پوشیده نیست. در این میان بررسی دبی جریان سالانه به عنوان رخدادی مستقل در تعیین دوره‌های خشک و تر برای مدیریت زمان بندی کارهای اجرایی به ویژه عملیات سازه‌های آبخیزداری، برآورد حجم آب قابل دسترس سالانه در طراحی حجم نرمال مخازن و ... قابل توجه است. با این وجود به دلایل گوناگون از جمله کاستی‌های آماری و عدم کفایت طول دوره‌ی مناسب آماری ایستگاه‌های همجوار، نیاز به توسعه‌ی دانش‌های شبیه‌سازی ساخت مصنوعی داده‌های هیدرولوژیکی و پیش‌بینی جریان برای مهندسان و طراحان ناگزیر است. در روش ساخت و سنتز توجه به ویژگی‌های آماری داده‌های موجود به صورت ایستگاه معرف و یا داده‌های ناحیه‌ای ناگزیر است. این روش‌ها به آب شناس اجازه می‌دهد تا از داده‌های کم نیز استفاده کرده و داده‌های مشاهده‌ای کوتاه مدت را با حفظ ویژگی‌های آماری، درازمدت کند. روشهای سنتز داده‌ها به دو گروه تولید تصادفی^۳ و روش مارکوف^۴ تقسیم می‌شود. بیشتر پژوهش‌های اخیر در گروه تولید تصادفی معطوف به جریان‌های کوتاه مدت ماهانه یا روزانه است. در این باره مقیمی و سپاسخواه [۳] به کمک روش زنجیره‌ی مارکوف و تابع گاما به تولید بارندگی روزانه از آمار ناکافی (۵ سال) اقدام نمودند همچنین، در این زمینه می‌توان به پژوهشگرانی چون لهر [۵]، مولر و باکس [۶] اشاره نمود. هانگ و نیمان [۷] سعی کردند تا بین جریان روزانه‌ی رودخانه و ویژگی‌های ژئومورفولوژی آبخیز جهت تولید رواناب ارتباط منطقی بیابند. نتایج نشان داد که این ارتباط وجود دارد به گونه‌ای که در درازمدت مولفه‌های گوناگون رواناب با شکل غالب مورفولوژی منطقه مرتبط است. اوستفیلد و پرایس [۴] جهت پیش‌بینی جریان روزانه و بار آلودگی جریان از الگوریتم ژنتیک جهت بهینه‌سازی استفاده کردند که نتایج در بیشتر موارد تنها برای برآورد آبدهی قابل قبول بود. دو روش بالا اساساً مبنای فیزیکی دارند به گونه‌ای که عموماً فاکتورهای زیادی جهت بررسی نیاز دارند، لذا روش‌های آماری-تصادفی به لحاظ سادگی از کارایی بالاتری برخوردار هستند به ویژه زمانی که تنها آگاهی از جریان سالانه مورد توجه باشد، ممکن است روش‌های ساده‌ی آماری در انتخاب نخست قرار گیرد، اما ضعف این روش‌ها عدم توجه به زمان است. متغیرهای جریان سالانه رخدادهایی مستقل

اصلاح روش IUDRN به منظور شبیه‌سازی

استوکاستیکی دبی سالانه رودخانه‌ها

(مطالعه موردی: رودخانه اریه استان خراسان رضوی)

فرهاد دلیری^۱ و مجید خلقی^۲

تاریخ دریافت: ۸۷/۳/۵ تاریخ پذیرش: ۸۷/۱۲/۱۸

چکیده

در این مطالعه روش (IUDRN اعداد تصادفی مستقل با توزیع یکنواخت) که در جهت تولید داده‌های مصنوعی به کار می‌رود به نام روش MIUDRN اصلاح گردید. روش توسعه داده شده یک روش تلفیقی است که شرایط هیدرولوژیکی را با اعداد تصادفی ترکیب نموده تا بتوان از آن در شبیه‌سازی استوکاستیکی آبدهی متوسط رودخانه استفاده کرد. سه شرط هیدرولوژیکی خشک، متوسط و مرطوب به عنوان یک سوم مقدار یک عدد تصادفی بین صفر و یک منظور می‌شود. به منظور صحت‌سنجی روش پیشنهادی، آبدهی متوسط سالانه رودخانه اریه در منطقه نیشابور خراسان رضوی با ۵۲ سال آمار بکارگرفته شد. نتایج نشان می‌دهد که مقدار خطای محاسباتی روش پیشنهادی از ۲۵ درصد در روش IUDRN به ۱۷ درصد کاهش یافته است. با توجه به کاهش مقدار خطا، می‌توان روش توسعه داده شده در این پژوهش را به عنوان روش مناسبی در شبیه‌سازی استوکاستیکی آبدهی متوسط رودخانه‌ها به کار گرفت. واژه‌های کلیدی: اعداد تصادفی، توزیع یکنواختی، جریان رودخانه، شبیه‌سازی و رودخانه اریه خراسان

۱- نویسنده مسئول و عضو کمیته فنی گروه پیکره‌های آبی و رودخانه شرکت

مهندسی مشاور مهتاب قدس f_daliri@yahoo.com

۲- دانشیار گروه مهندسی آب دانشگاه تهران kholghi@ut.ac.ir

3- Random-generation

4- Markov-generation

و معمولاً ثابت هستند. با این وجود شناخت دو مولفه روند و نوسان‌ها نقشی بارز در پیش‌بینی مقدار آن‌ها دارد. روند داده‌های سالانه با بررسی یک دوره‌ی مشخص، قابل محاسبه و برآورد با یک رابطه‌ی خطی است. داده‌های دبی سالانه ممکن است از توزیع آماری ویژه‌ای پیروی کند که شناخت آن در انتخاب روش کمک می‌کند. توزیع‌هایی که در تولید اعداد تصادفی مستقل در گروه تولید تصادفی مورد استفاده قرار می‌گیرند شامل توزیع‌های یکنواخت، نرمال، لوگ نرمال، گاما و پیرسون نوع سوم می‌باشند. همچنین روش‌های ناپارامتریک نیز در این گروه قرار دارند. استفاده از روش‌های ناپارامتری به تازگی در هیدرولوژی و منابع آب شروع شده است. در این مورد می‌توان به اشرف زاده و همکاران [۱] که با استفاده از روش هسته‌ای چگالی دبی جریان رودخانه دز را شبیه‌سازی کردند، اشاره نمود. روی هم رفته جهت پیش‌بینی جریان سالانه‌ی رودخانه‌ها از روش‌های استوکاستیک دو ترم روند و نوسان‌ها از بقیه با اهمیت تر هستند. هدف از این پژوهش تعدیل یک روش ساده همچون روش معمول IUDRN است که بر اساس درک نوسان‌های هیدرولوژیکی مشاهده شده میانگین لغزان داده‌های موجود، خطای حاصل از انتخاب کاملاً تصادفی متغیر تصادفی روش معمول کاهش یابد. در این حالت روش تعدیل شده در گروه روش‌های استوکاستیکی با قابلیت پیش‌بینی قرار می‌گیرد. بدیهی است اگر تولید داده از روش تعدیل شده از زمان حال به زمان گذشته صورت گیرد، نتایج معرف داده‌های بازسازی شده بوده و امکان بازسازی در مناطق بدون آمار فراهم می‌شود. اگر تولید داده از زمان حال به زمان آینده بر اساس آمار موجود صورت گیرد امکان تفسیر شرایط آینده جریان از حیث کم آبی و پر آبی فراهم می‌شود، لذا روش تعدیل شده برای تولید درازمدت جریان سالانه رودخانه‌ها نیز پایه‌ریزی می‌شود.

مواد و روش‌ها

ویژگی‌های منطقه و ایستگاه مورد مطالعه

در این خصوص ابتدا ایستگاه بار روی رودخانه اریه با مساحتی معادل ۱۱۱ کیلومتر مربع در منطقه‌ی شمال نیشابور انتخاب شد. منطقه‌ی مورد مطالعه کوهستانی و بین مختصات جغرافیایی ۴۱° ۲۶' ۳۶" تا ۲۷° ۳۶' ۳۶" عرض شمالی و ۵۸° ۴۰' ۳۰" تا ۲۴° ۴۸' ۵۸" طول شرقی قرار دارد. ارتفاعات شمالی آن به کوه بینالود محدود می‌شود و رواناب حاصل از آن به رودخانه کال شور می‌پیوندد. بیش‌ترین و کم‌ترین ارتفاع آن به ترتیب ۲۸۹۳ و ۱۵۱۲ متر از سطح دریا است. طول آبراهه‌ی اصلی آن حدود ۳۸ کیلومتر با شیب خالص ۴/۳ درصد و میانگین شیب وزنی ۳۳ درصد گزارش شده است. رژیم بارندگی منطقه مدیترانه‌ای با میانگین بارش ۳۸۵ میلی‌متر و به استناد اقلیم نمای آمبرژه در اشکوب ارتفاعات و به استناد منحنی آمبروترمیک عموماً در شش ماه نخست سال مرطوب و در ماه‌های دیگر سال خشک است. پس از انتخاب ایستگاه اریه به عنوان ایستگاه شاهد به دلیل طول دوره‌ی مناسب ابتدا داده‌های خام بازمینی

و آزمون‌های فیزیکی لازم جهت همگنی و درستی داده‌ها صورت گرفت. این ایستگاه دارای ۴۸ سال آمار و ۴ سال ناقص بود، لذا ابتدا اقدام به تکمیل نواقص سال‌های ۳۷-۱۳۳۶، ۴۷-۱۳۴۶، ۴۸-۱۳۴۷ و ۵۹-۱۳۵۸ از روش‌های مرسوم شد [۲].

روش کار

اساس روش (IUDRN) بر پایه‌ی حفظ ویژگی‌های آماری داده شده شامل میانگین، انحراف از معیار داده‌ها و تغییرات تصادفی حاصل از مقدار به عنوان متغیر تصادفی مستقل استاندارد با توزیع یکنواخت می‌باشد. رابطه‌ی (۱) مقدار جریان سالانه i ام را در سری‌های متوالی به صورت زیر ارائه می‌دهد:

$$x_i = \bar{x} + Z_i S_x \quad (1)$$

$$\frac{n}{Z} = \frac{r_n - M}{\sqrt{S^2}} \quad (2)$$

با توجه به اینکه تابع توزیع مورد نظر یکنواخت است، لذا مقادیر M و S^2 به ترتیب به عنوان میانگین و واریانس متغیرهای تصادفی مستقل با تابع $F(x) = \frac{1}{b-a}$ در بازه‌ی (۱ و ۰) به شرح زیر محاسبه شدند:

$$M = \frac{(b+a)}{2} \quad a < x < b \quad (3)$$

$$S^2 = \frac{(b-a)^2}{12} \quad (4)$$

برای محاسبه‌ی r_n راه‌های گوناگونی وجود دارد. این متغیر تصادفی ممکن است بر اساس ارقام آخر شماره‌ی تلفن‌های یک دفترچه تلفن و تبدیل آن به توزیع مورد نظر و یا دامنه‌ای از نتایج ۹۹ - ۰۰ و ۹۹۹ - ۰۰۰ حاصل از پرتاب سکه‌های یک تاس و یا بر اساس یک کامپیوتر برنامه‌ریزی شده به دست آید. در این باره لهما با استفاده از روابط بازگشتی، مقادیر کاذب-تصادفی Z_i را در بازه‌ی (۱ و ۰) به دست آورد:

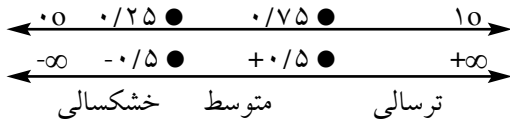
$$Z_i = 2\eta_i \quad (5)$$

$$\eta_{i+1} = S + 17\eta_i \pmod{2^{42}} \quad (6)$$

به گونه‌ای که برای $\eta_0 = 1$ رابطه‌ی بازگشتی برابر 2^{40} و به طور تقریب حدود 10^{12} دارد. در تولید و استخراج این اعداد باید دو فرض مربوط به یکنواختی به وسیله‌ی آزمون مربع-کای^۱ و مستقل بودن متغیرهای تصادفی توسط آزمون‌های استقلال سری^۲ و یا با توجه به روش انتخاب اعداد تصادفی لحاظ شود. برای بررسی نتایج روش (IUDRN) ابتدا مجهول‌های رابطه‌ی (۱) را با توجه به ۱۰ و ۲۰ سال آمار (جهت مقایسه‌ی اثر کمبود آمار) اخیر ایستگاه شاهد بار محاسبه و مقادیر متوالی X_i رابطه‌ی ذکر شده محاسبه شد.

1- Chi - square

2- Serial Independene

لذا با فرض ثابت ماندن نسبت‌های ذکر شده برای ایستگاه بار و یکنواختی توزیع داده‌ها می‌توان r_n مربوط به هر دوره را به صورت سیستماتیک- تصادفی تنها هنگامی که به صورت تصادفی در محدوده‌ی مورد نظر قرار بگیرد، پذیرفت. انتخاب مقادیر r_n آنقدر ادامه می‌یابد تا چوب خط نسبت‌ها به صورت تصادفی کامل شود. مقادیر انتهایی نیز برای هر محدوده بر اساس شانس و میزان نسبت انتخاب شدند.

جهت بررسی پارامترهای آماری از نسبت درصد خطای مبنا و برای مقایسه و صحت سنجی نتایج شبیه‌سازی دبی سالانه‌ی به دست آمده از دو روش، از مقدار ضریب همبستگی (R^2) و جهت بررسی قابلیت اطمینان نتایج از مجذور میانگین مربعات خطا و نرمال شده‌ی آن NRMS به صورت زیر استفاده شد:

$$RMSE = \sqrt{\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (x_{calc} - x_{obs})_i^2} \quad (8)$$

$$NRMS = \frac{RMSE}{(x_{obs})_{max} - (x_{obs})_{min}} \quad (9)$$

مقدار دبی مشاهده شده در زمان i و n تعداد دبی‌های محاسبه شده می‌باشد.

نتایج و بحث

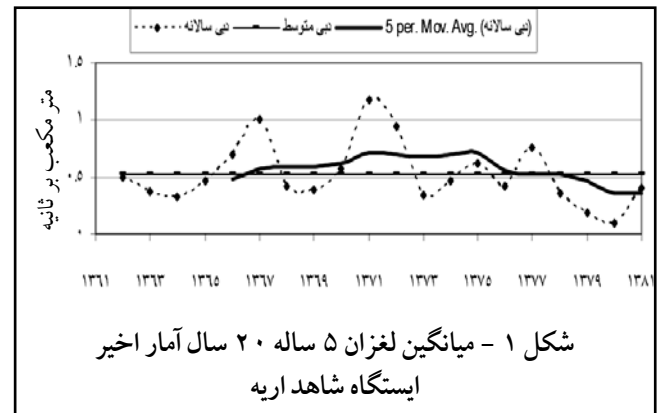
بر اساس روابط (۱) تا (۷) محاسبات لازم جهت تولید تصادفی داده‌های دبی سالانه با روش معمول بر پایه‌ی ۲۰ سال آمار اخیر ($IUDRN_{20}$) و ۱۰ سال آمار اخیر ($IUDRN_{10}$) و روش تعدیل شده بر پایه ۲۰ سال آمار اخیر ($MIUDRN_{20}$) ایستگاه شاهد بار صورت گرفت. در جدول (۱) خلاصه پارامترهای آماری به همراه درصد خطای آنها، ضرایب تعیین و مجذور میانگین مربعات خطا ($RMSE$) و نرمال شده آن برای دبی‌های تخمینی ارائه شده است. در این مورد نمودار ضرایب همبستگی دو روش مورد ارزیابی در شکل (۲) مشخص است. همچنین در جدول (۲) نتایج شبیه‌سازی روش‌های یاد شده با آمار واقعی ایستگاه شاهد ارائه شده است. همان گونه که از نتایج نیز مشخص است، روش تعدیل شده‌ی پیشنهادی دارای مقدار NRMS کمتر و ضریب همبستگی بیشتر نسبت به روش معمول است که به ترتیب دلیل بر اطمینان پذیری و درستی روش تعدیل شده نسبت به روش معمول می‌باشد. همچنین میزان خطای میانگین برای روش تعدیل شده ۱۷ - درصد و برای روش معمول ۲۵ - درصد نسبت به میانگین ۵۲ ساله ایستگاه شاهد می‌باشد، لذا نتایج روش پیشنهادی در این پژوهش ($MIUDRN$) برخلاف روش

قانونمند کردن انتخاب اعداد تصادفی r_n در روش تعدیل شده (MIUDRN)

دو عیب اساسی روش معمول در نظر نگرفتن روند کلی و دوره‌ای داده‌های جریان سالانه منطقه است. روند کلی داده‌های منطقه‌ی پژوهش بدون شیب روند در طول دوره‌ی معین می‌باشد (شکل ۱). در صورتی که شیب روند داده‌ها شایان توجه باشد، می‌توان مقدار آن را در معادله‌های بالا به کمک یک معادله خط لحاظ نمود. برای رفع مشکل روند دوره‌ای، ابتدا براساس ۲۰ سال آمار اخیر ایستگاه شاهد، رابطه‌ی (۷) و شکل ۱ طول دوره‌ی تر (یا خشک) مشخص شد.

$$y_t = (2k+1)^{-1} \sum_{j=k}^k x_{t+j} \quad (7)$$

که در آن k عدد فرد طبیعی، t زمان متغیرهای x و y به ترتیب در طول سری زمانی و دوره‌ی میانگین لغزان می‌باشند.

شکل ۱ - میانگین لغزان ۵ ساله ۲۰ سال آمار اخیر ایستگاه شاهد اریه

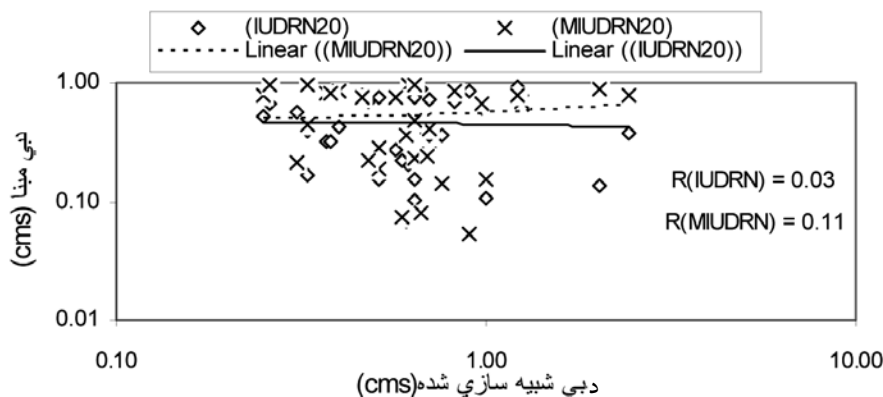
تعیین و بررسی دوره‌های خشک و تر می‌تواند به کمک دبی استاندارد شده با توزیع مناسب نیز صورت بگیرد. سپس با توجه به نمره‌ی استاندارد، نسبت متغیرهای سالانه (دامنه‌ی نوسان) در دوره‌ی ترسالی برای بالای خط میانگین سالانه، زیر خط و در گروه سوم نزدیک یا روی خط مبنا به دست آمد. فاصله‌های نمره‌ی استاندارد برای سه حالت ذکر شده متناظر با فاصله‌های تقسیم شده در فاصله‌ی بازه‌ی (۰ و ۱) مقادیر تصادفی به صورت محوری برای دوره‌های ترسالی، متوسط و خشکسالی مشخص شد. به صورت تجربی مشخص شده است که تناوب شرایط خشکسالی به ترسالی و یا برعکس، به شکل معادله‌ی $f(x) = \sin x$ و تقریباً با طول موج برابر می‌باشد. در این پژوهش طول دوره‌ی نخست خشکسالی برای ۲۰ سال آمار اخیر ایستگاه شاهد به مدت ۱۱ سال از سال ۱۳۵۶ تا ۱۳۶۶ ادامه دارد. نسبت‌های ذکر شده مقادیر نمره‌ی استاندارد در دوره‌ی ترسالی برای دبی‌های بالاتر از میانگین، حدود متوسط و پایین تر از مبنا به ترتیب برابر با ۴۵٪، ۲۰٪ و ۳۵٪ محاسبه شد. این مسئله برای دوره‌های خشکسالی برعکس فرض شد. تقسیم محوری مقادیر نمره‌ی استاندارد متناظر با r_n در محدوده $(a,b) = \{r_n \in \mathbb{R} \mid 0 < r_n < 1\}$ به صورت زیر می‌باشد:

موجود ۲۰ ساله به ۰/۳۰ مترمکعب برای آمار تولید شده رسیده است زیرا در روش تعدیل شده مقدار حد پایین جریان معادل ۰/۰۵ محاسبه شده است. ضریب تغییرات تمامی روش‌ها در دامنه‌ی قابل قبول قرار دارد و منطقه را به عنوان یک منطقه‌ی نیمه خشک مانند ایستگاه معرف توصیف می‌کنند. روی هم رفته بررسی میانگین لغزان‌های ۵ ساله‌ی ایستگاه شاهد، روش معمول و روش تعدیل شده بر پایه‌ی آمار ۲۰ ساله مشخص کرد که دبی‌های سالانه‌ی تولید شده با روش معمول نمی‌توانند دوره‌های ترسالی و خشکسالی منطقه را نشان دهند. درحالی‌که در روش تعدیل شده افزون بر حفظ این نوسان‌ها، در صورتی‌که دوره‌های ترسالی و خشکسالی منطقه به خوبی تشخیص داده شود، مقدار خطای نسبی انتخاب T_{II} از بیشینه ۱۰۰٪ به میزان کمتری کاهش خواهد یافت. همچنین تاثیر کمبود آمار به میزان ۱۰ سال تاثیر شایان توجهی در پارامترهای آماری نمی‌گذارد.

معمول از پایداری بالاتری در ارائه‌ی نتایج برخوردار است به گونه‌ای که نتایج دبی سالانه نیز بر خلاف روش معمول قابل استفاده است. در روش معمول در صورتی‌که مقادیر ترم تصادفی تولید شده و بر اساس آن متغیر دبی پیش بینی شود، ممکن است نتایج به گونه‌ی تصادفی در هر فاصله‌ای از نتایج واقعی بدون توجه به زمان قرار بگیرد. افزون بر آن وابستگی روش تعدیل شده از سالی به سال دیگر به گونه‌ی منطقی حفظ می‌شود. همچنین در روش معمول حتی مقدار میانگین مربوط به دوره‌ی موجود ۲۰ ساله نیز حفظ نشده به گونه‌ای که حدود ۸ - درصد خطا مشاهده می‌شود. البته در این حالت مقادیر انحراف معیار تفاوت چندانی با آمار موجود نداشتند و این ویژگی در طول دوره‌ی آمار حفظ شده است. با این وجود مقدار میانگین به دست آمده از روش تعدیل شده تفاوت چندانی با میانگین آمار ۲۰ ساله ندارد. این تفاوت حدود ۱/۹ + درصد است. در این حالت مقدار انحراف از معیار از ۰/۲۷ مترمکعب برای آمار

جدول ۱ - خلاصه پارامترهای آماری دبی‌های شبیه‌سازی شده به همراه درصد خطا (m^3/s)

PARAMETERS	ایستگاه شاهد	(IUDRN ₂₀)		(IUDRN ₁₀)		(MIUDRN ₂₀)	
		ارزش	درصد خطا	ارزش	درصد خطا	ارزش	درصد خطا
PA	اریه						
AVERAGE	۰/۶۴	۰/۴۸	-۲۵	۰/۴۳	-۳۴	۰/۵۳	-۱۷
STDEVP	۰/۴۱	۰/۲۶	-۳۶	۰/۲۶	-۳۸	۰/۳۰	-۲۷
SKEW	۲/۴۰	۰/۴۷	-۸۰	۰/۱۳	-۹۴	۰/۱۹	-۹۲
CV%	۶۴/۰۶	۵۴/۱۶	-۱۵	۶۰/۴۵	-۶	۵۶/۶۰	-۱۱
MEDIAN	۰/۵۷	۰/۴۲	-۲۷	۰/۴۰	-۳۰	۰/۴۷	-۱۸
MAX	۲/۴۴	۱/۱۷	-۵۲	۰/۹۵	-۶۱	۱/۱۷	-۵۲
MIN	۰/۰۹	۰/۰۷	-۲۴	۰/۰۲	-۷۲	۰/۰۵	-۴۰
R	-	۰/۰۳	-	-	-	۰/۱۱	-
RMSE	-	۲۵	-	۲۴	-	۲۳	-
NRMS%	-	۰/۵۶	-	۰/۵۸	-	۰/۶۰	-

شکل ۲ - مقایسه نتایج دبی شبیه‌سازی شده با ایستگاه شاهد

جدول ۲- مقایسه‌ی نتایج روش‌های تولید تصادفی دبی سالانه (اعداد زیرخط دار تولید شده‌اند).

سال آبی	ایستگاه شاهد اریه	(IUDRN ₂₀)	(IUDRN ₁₀)	(MIUDRN ₂₀)
۱۳۲۹-۳۰	۰/۷	<u>۰/۷۱</u>	<u>۰/۶۴</u>	<u>۰/۴۲</u>
۱۳۳۰-۳۱	۰/۴۶	<u>۰/۷۷</u>	<u>۰/۷۰</u>	<u>۰/۷۶</u>
۱۳۳۱-۳۲	۱/۲۵	<u>۰/۶۶</u>	<u>۰/۶۰</u>	<u>۰/۶۹</u>
۱۳۳۲-۳۳	۲/۴۴	<u>۰/۳۷</u>	<u>۰/۳۲</u>	<u>۰/۷۷</u>
۱۳۳۳-۳۴	۰/۶۲	<u>۰/۲۰</u>	<u>۰/۱۵</u>	<u>۰/۹۶</u>
۱۳۳۴-۳۵	۰/۹۷	<u>۰/۶۰</u>	<u>۰/۵۴</u>	<u>۰/۶۷</u>
۱۳۳۵-۳۶	۰/۵۱	<u>۰/۷۵</u>	<u>۰/۶۹</u>	<u>۰/۲۸</u>
۱۳۳۶-۳۷	۰/۷۶	<u>۰/۳۶</u>	<u>۰/۳۱</u>	<u>۰/۱۴</u>
۱۳۳۷-۳۸	۰/۴	<u>۰/۴۳</u>	<u>۰/۳۷</u>	<u>۰/۸۶</u>
۱۳۳۸-۳۹	۰/۲۵	<u>۰/۵۲</u>	<u>۰/۴۶</u>	<u>۰/۷۷</u>
۱۳۳۹-۴۰	۰/۲۶	<u>۰/۶۶</u>	<u>۰/۶۰</u>	<u>۰/۹۵</u>
۱۳۴۰-۴۱	۰/۳۳	<u>۰/۱۶</u>	<u>۰/۱۲</u>	<u>۰/۴۵</u>
۱۳۴۱-۴۲	۰/۳۱	<u>۰/۵۸</u>	<u>۰/۵۱</u>	<u>۰/۲۲</u>
۱۳۴۲-۴۳	۰/۹	<u>۰/۸۷</u>	<u>۰/۷۹</u>	<u>۰/۰۵</u>
۱۳۴۳-۴۴	۰/۵۱	<u>۰/۱۵</u>	<u>۰/۱۱</u>	<u>۰/۱۹</u>
۱۳۴۴-۴۵	۰/۶۱	<u>۰/۰۷</u>	<u>۰/۰۲</u>	<u>۰/۳۷</u>
۱۳۴۵-۴۶	۰/۴۸	<u>۰/۷</u>	<u>۰/۶۳</u>	<u>۰/۲۲</u>
۱۳۴۶-۴۷	۰/۶۴	<u>۰/۱۰</u>	<u>۰/۰۶</u>	<u>۰/۴۸</u>
۱۳۴۷-۴۸	۰/۶۴	<u>۰/۷۵</u>	<u>۰/۶۸</u>	<u>۰/۲۳</u>
۱۳۴۸-۴۹	۰/۳۳	<u>۰/۴۰</u>	<u>۰/۳۴</u>	<u>۰/۹۷</u>
۱۳۴۹-۵۰	۰/۵۷	<u>۰/۲۷</u>	<u>۰/۲۲</u>	<u>۰/۷۵</u>
۱۳۵۰-۵۱	۲/۰۳	<u>۰/۱۴</u>	<u>۰/۰۹</u>	<u>۰/۸۸</u>
۱۳۵۱-۵۲	۱	<u>۰/۱۱</u>	<u>۰/۰۶</u>	<u>۰/۱۶</u>
۱۳۵۲-۵۳	۰/۵۹	<u>۰/۲۲</u>	<u>۰/۱۷</u>	<u>۰/۰۷</u>
۱۳۵۳-۵۴	۰/۳۷	<u>۰/۳۲</u>	<u>۰/۲۷</u>	<u>۰/۸۰</u>
۱۳۵۴-۵۵	۱/۲۱	<u>۰/۹۰</u>	<u>۰/۸۳</u>	<u>۰/۷۸</u>
۱۳۵۵-۵۶	۰/۳۸	<u>۰/۳۲</u>	<u>۰/۲۷</u>	<u>۰/۸۱</u>
۱۳۵۶-۵۷	۰/۸۲	<u>۰/۶۸</u>	<u>۰/۶۱</u>	<u>۰/۶۸</u>
۱۳۵۷-۵۸	۰/۷	<u>۰/۳۶</u>	<u>۰/۳۱</u>	<u>۰/۲۵</u>
۱۳۵۸-۵۹	۰/۶۴	<u>۰/۱۵</u>	<u>۰/۱۱</u>	<u>۰/۹۵</u>

ادامه جدول ۲- مقایسه‌ی نتایج روش‌های تولید تصادفی دبی سالانه (اعداد زیر خط دار تولید شده‌اند).

سال آبی	ایستگاه شاهد اریه	(IUDRN ₂₀)	(IUDRN ₁₀)	(MIUDRN ₂₀)
۱۳۵۹-۶۰	۰/۶۷	<u>۰/۹۰</u>	<u>۰/۸۲</u>	<u>۰/۰۸</u>
۱۳۶۰-۶۱	۰/۶۹	<u>۰/۳۷</u>	<u>۰/۳۲</u>	<u>۰/۲۴</u>
۱۳۶۱-۶۲	۰/۵	۰/۵	<u>۰/۰۶</u>	۰/۵
۱۳۶۲-۶۳	۰/۳۷	۰/۳۷	<u>۰/۶۹</u>	۰/۳۷
۱۳۶۳-۶۴	۰/۳۳	۰/۳۳	<u>۰/۷۹</u>	۰/۳۳
۱۳۶۴-۶۵	۰/۴۷	۰/۴۷	<u>۰/۶۳</u>	۰/۴۷
۱۳۶۵-۶۶	۰/۶۹	۰/۶۹	<u>۰/۸۵</u>	۰/۶۹
۱۳۶۶-۶۷	۱/۰۱	۱/۰۱	<u>۰/۷۰</u>	۱/۰۱
۱۳۶۷-۶۸	۰/۴۱	۰/۴۱	<u>۰/۱۹</u>	۰/۴۱
۱۳۶۸-۶۹	۰/۳۹	۰/۳۹	<u>۰/۵۰</u>	۰/۳۹
۱۳۶۹-۷۰	۰/۵۷	۰/۵۷	<u>۰/۰۷</u>	۰/۵۷
۱۳۷۰-۷۱	۱/۱۷	۱/۱۷	<u>۰/۴۰</u>	۱/۱۷
۱۳۷۱-۷۲	۰/۹۵	۰/۹۵	۰/۹۵	۰/۹۵
۱۳۷۲-۷۳	۰/۳۴	۰/۳۴	۰/۳۴	۰/۳۴
۱۳۷۳-۷۴	۰/۴۶	۰/۴۶	۰/۴۶	۰/۴۶
۱۳۷۴-۷۵	۰/۶۲	۰/۶۲	۰/۶۲	۰/۶۲
۱۳۷۵-۷۶	۰/۴۲	۰/۴۲	۰/۴۲	۰/۴۲
۱۳۷۶-۷۷	۰/۷۶	۰/۷۶	۰/۷۶	۰/۷۶
۱۳۷۷-۷۸	۰/۳۵	۰/۳۵	۰/۳۵	۰/۳۵
۱۳۷۸-۷۹	۰/۱۹	۰/۱۹	۰/۱۹	۰/۱۹
۱۳۷۹-۸۰	۰/۰۹	۰/۰۹	۰/۰۹	۰/۰۹
۱۳۸۰-۸۱	۰/۴	۰/۴	۰/۴	۰/۴

تصادفی- سیستماتیک را با توزیع مناسب پس از سال آخر (در این پژوهش ۸۱-۱۳۸۰) تولید نمود. بدیهی است اگر سال‌های اخیر مفروضات برآورد پارامترها باشد، امکان پیش‌بینی به سمت آینده و بازسازی دبی به سمت سال‌های گذشته مانند این پژوهش فراهم است.

۲- روش تعدیل شده (MIUDRN) برای داده‌های منطبق بر توزیع یکنواخت نتایج قابل قبولی به صورت سال به سال و سری‌های متوالی دراز مدت نسبت به روش معمول (در این پژوهش ۳۲ سال) ارائه کرد به گونه‌ای که امکان برآورد آینده درازمدت رودخانه اریه جهت طراحی حجم نرمال مخزن فرضی فراهم شد

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

۱- اساساً روش‌هایی مانند روش (IUDRN) که نمی‌توانند ویژگی‌های پویایی هیدرولوژیکی منطقه را مانند نوسان‌ها در خود لحاظ کنند، قابل اعتماد برای تولید متوالی و طولانی متغیرهای مربوطه نخواهند بود، لذا توصیه نمی‌شود که سری‌های متوالی و درازمدت‌تر از ۳۰ سال با این روش تولید شوند. در این حالت می‌توان از مقادیر پارامترهای متوسط، میانه و ضریب تغییرات سالانه‌ی داده‌های تولید شده در یک دوره‌ی محدود با احتیاط جهت مطالعات، به‌ویژه در طرح‌ها و زمان‌بندی عملیات آبخیزداری استفاده نمود. همچنین اگر هدف پیش‌بینی جریان باشد باید اعداد

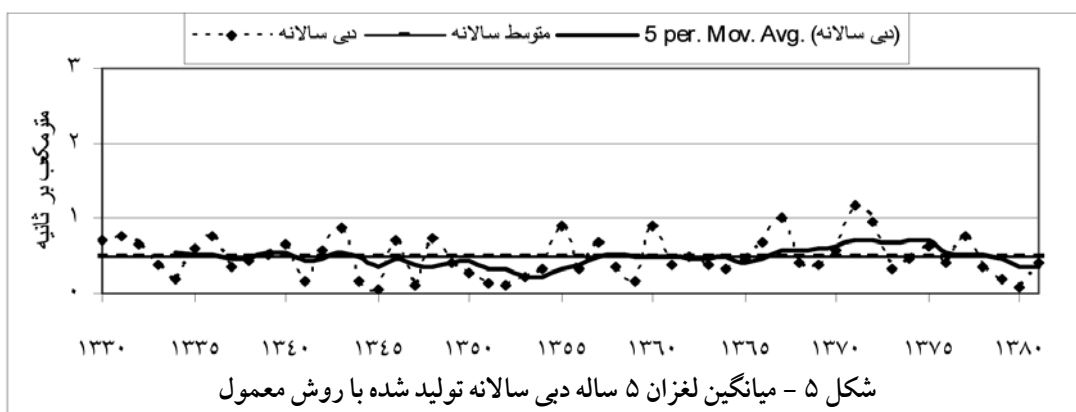
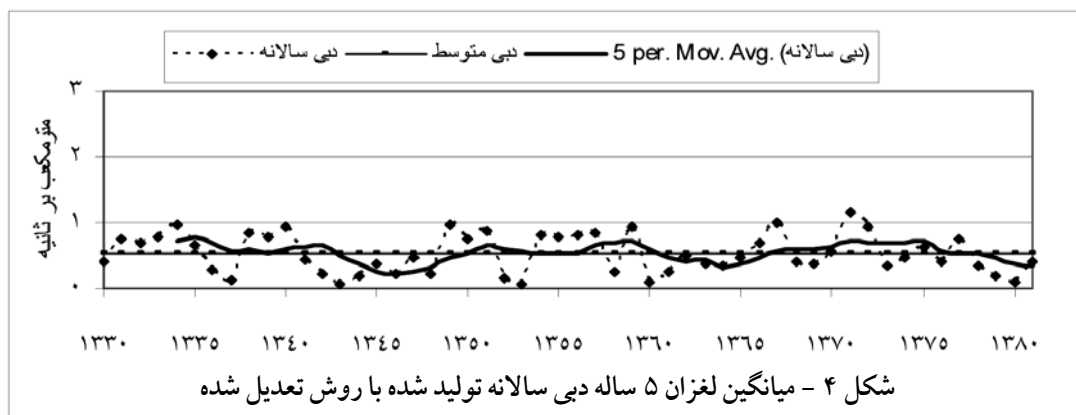
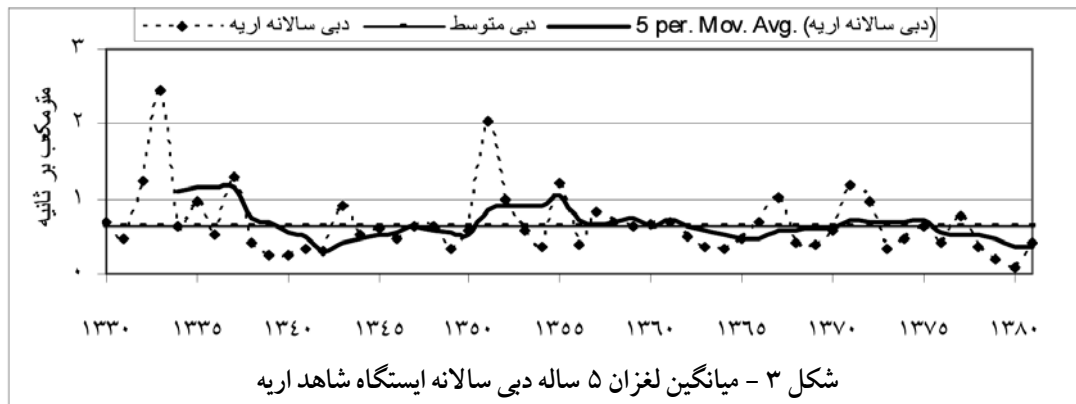
(شکل های ۳، ۴ و ۵).

۵- با توجه به نتایج این پژوهش توصیه می شود در همه ی اقلیم های کشور دست کم ۱۰ تا ۱۵ سال آمار متوالی برای تعیین ویژگی های مورد نظر روش های بالا استفاده شود.

۶- توصیه می شود روش تعدیل شده ی این مقاله در چند نقطه معرف دیگر با ضرایب تغییرات گوناگون بررسی شود زیرا با توجه به نوآوری پژوهش امکان مقایسه با مطالعات مشابه هم اکنون وجود ندارد. در این خصوص در صورت وجود روند قابل توجه داده ها توصیه می شود آهنگ تغییرات به کمک یک معادله ی خطی ساده در معادله ها لحاظ گردد.

۳- در خصوص داده هایی که با توزیع های دیگر انطباق دارند می توان مانند روش ذکر شده در این مقاله که شامل چگونگی تبدیل مقادیر تصادفی برای توزیع مربوطه با توجه به ویژگی های نوسان های هیدرولوژیکی منطقه مورد نظر است، الگوی منطقی برای انتخاب سیستماتیک- تصادفی مقادیر را مشخص نمود.

۴- انتخاب سیستماتیک- تصادفی مقادیر برای تمامی روش های تصادفی و مشابه مانند روش (۱) AR یا تاخیر یک مارکوف^۱ در گروه روش های استوکاستیک^۲ توصیه می شود.

- 1- Markov Lag-1
- 2- Stochastic Generator

۷ - روش توصیه شده در مقاله حاضر قابلیت کاربرد در تولید بارش سالانه را نیز دارد.

منابع

4- Prieis, A. and Ostfeld, A. 2007. A coupled model tree-genetic algorithm scheme for flow and water quality predictions in watersheds, Civil and Environmental Engineering.

5- Lehmer, D.H. 1949. Mathematical Methods in Large Scale Computing Unite, Proc. Symposium on Scale Digital Calculating Machinery, Harvard university press, Cambridge, mass.

6- Mutreja, K.N. 1986. Applied Hydrology, U.P. Irrigation Department Roorkee MC Graw-Hill, 959 p.

7- Huang, X. and Niemann, J. 2005. Long Term Interaction of Streamflow Generation and River Basin Morphology, Department of Civil and Environmental Engineering.

۱ - اشرف زاده، ا. خلقی، م. و موسوی ندوشنی، س. ۱۳۸۴. تولید داده‌های طولانی مدت دبی متوسط ماهانه (مطالعه موردی: رودخانه دز)، مجله منابع طبیعی ایران، جلد ۵۸ شماره ۳.

۲ - دلیری، ف. ۱۳۸۲. گزارش هیدرولوژی منابع آب شمال نیشابور، مطالعات توجیهی آبخیزداری، وزارت جهاد کشاورزی، سازمان جنگلها، مراتع و آبخیزداری کشور، مهندسین مشاور نشتاک.

۳ - مقیمی، م.م. و سیاسخواه، ع.ر. ۱۳۸۷. تولید داده‌های بارندگی در استان فارس در ایستگاههای فاقد آمار کافی، مجله علوم و مهندسی آبخیزداری ایران، سال دوم، شماره ۳.

*Abstract***Modified IUDRN as a Tool for Annual Streamflow Stochastic Simulation
(Case Study: Arieih River- Khorassan)**F. Daliri¹ and M. Kholghi²

In this study, the Independent Uniformly Distributed Random Numbers (IUDRN) method as a hydrologic synthetic data generation technique has been modified to simulate the streamflow in annual time scale. A hybrid approach based on hydrological conditions-random number combination has been developed and proposed. The three hydrologic conditions as wet, normal and dry conditions have been defined in one third of each of random number that varies from 0 to 1. The annual mean values of 52 years discharge of Arieih River situated in North of Neyshaboor in Khorassan province of Iran has been applied for validation of proposed approach. The comparison between the results of two methods (IUDRN and proposed method) shows that the error estimation has been reduced from 25% to 17%. This result indicates that new approach (MIUDRN) can be applied to simulate the streamflow data with a high efficiency.

Keywords: IUDRN, Random Number, Streamflow, Simulation and Arieih River-Khorassan.

1- Technical Committee Member of MAHAB GHODSS Con.Eng, f_daliri@yahoo.com

2- Associate Professor, Irrigation Engineering Department, University of Tehran, Iran, kholghi@ut.ac.ir